

ADAM WINIARZ

ORCID: 0000-0002-2390-4956

Wszecznicza Świętokrzyska w Kielcach

(DOI: 10.17460/PHO_2022.3_4.07)

PROFESOR KAROL KLEMENS POZNAŃSKI (14 LUTEGO 1931 – 10 LISTOPADA 2022)

W dniu 10 listopada 2022 r. zmarł Profesor Karol Klemens Poznański, ceniony historyk wychowania, pedagog i wychowawca młodzieży akademickiej. Po uroczystej mszy świętej w kościele pod wezwaniem św. Wawrzyńca w Warszawie urna z prochami 1 grudnia została złożona do rodzinnego grobu na Cmentarzu Prawosławnym przy ulicy Wolskiej (część katolicka).

Profesor należał do pokolenia, któremu przyszło żyć, kształcić się i pracować w czterech kolejnych okresach istnienia narodu i państwa polskiego: II Rzeczpospolitej, wojny i okupacji, Polski Ludowej i III Rzeczpospolitej. Wielu przedstawicieli tego pokolenia, mimo zmieniających się i niełatwych warunków społeczno-politycznych, pracowało z oddaniem w dziedzinie naukowej i dydaktyczno-wychowawczej, wierząc, że ich rzetelna praca ma i będzie miała wpływ na dobrostan państwa polskiego. Z pewnością jednym z nich był Profesor Poznański.

Urodził się 14 lutego 1931 r. w Żarkach w powiecie zawierciańskim w rodzinie Władysława i Heleny z Podolszyńskich jako jedno z czwórki dzieci (w kolejności urodzenia): Jerzy, Dorota, Jan Bartłomiej i Karol Klemens (Archiwum Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej (dalej: AUMCS), Akta osobowe Karola Poznańskiego, sygn. K 12406). Żarki były wówczas małym, około 8-tysięcznym miastem, stanowiącym lokalne centrum handlu polsko-żydowskiego. Na odbywające się regularnie jarmarki i targi ściągają zarówno ludność z rolniczej Kielecczyny, jak i przemysłowego Zagłębia Dąbrowskiego. Zróżnicowane pod względem narodowym i społecznym środowisko miasta wywierało niemały wpływ na kształtowanie się osobowości małego Karola. Jego ojciec najpierw był masarzem, a od 1937 r. – piekarzem. Od września następnego roku

Karol rozpoczął naukę w pierwszej klasie miejscowej szkoły powszechnej. Do klasy drugiej i następnych uczęszczał już w zmienionych warunkach spowodowanych agresją barbarzyńskich Niemiec 1 września 1939 r. Żarki po dwóch lotniczych bombardowaniach zostały częściowo zburzone i spalone. W ramach okupacyjnego podziału administracyjnego znalazły się w granicach Generalnego Gubernatorstwa. Mimo terroru i wywózek na przymusowe roboty do Niemiec, rodzice Karola zdecydowali jednak, że będzie on uczęszczał do szkoły powszechnej w Żarkach, uruchomionej za zezwoleniem okupanta. Zajęcia dydaktyczne – po przejęciu budynku szkoły przez władze niemieckie – odbywały się w lokalach zastępczych. Wprowadzony przez niemieckich kulturtregerów (szowinistów narzucających Polakom swoje zasady i kulturę) program nauczania nie tylko był bardzo wąski, ale i nie był w pełni realizowany, bowiem uczniowie nierzadko w czasie lekcji byli zatrudniani do różnych prac pomocniczych o charakterze gospodarczym (Poznański, *Wspomnienia*; Bartnicka, 2022, s. 110).

W drugiej połowie stycznia 1945 r., po wyparciu Niemców przez oddziały radzieckie, Karol zaczął uczyć się w polskiej szkole powszechnej, uruchomionej w zastępczym lokalu, ponieważ w budynku szkolnym ulokowany był szpital wojskowy. Po wykwaterowaniu go w marcu 1945 r. budynek został przekazany szkole i stopniowo był wyposażany w sprzęty i pomoce naukowe. Kadra szkoły zintensyfikowała zajęcia dydaktyczne w celu nadrobienia z uczniami zaległości. W rezultacie Karol ukończył do wakacji szkołę powszechną III stopnia i postanowił kontynuować naukę w Gimnazjum i Liceum im. Henryka Sienkiewicza w Częstochowie, gdzie uczył się już jego starszy brat – Jerzy. Jako absolwent szkoły powszechnej III stopnia zdał egzamin do klasy drugiej, ale nauki w tej placówce nie rozpoczął. Społeczeństwo i władze miasta Żarek podjęły bowiem skuteczne starania o założenie szkoły średniej. Został więc od września 1945 r. uczniem nowo otwartego Gimnazjum i Liceum Koedukacyjnego im. Tadeusza Kościuszki w Żarkach¹. Będąc zdolnym i aktywnym uczniem, szybko włączył się w nurt życia szkolnego. Zapisał się do drużyny harcerskiej, której wkrótce został drużynowym. W kwietniu (13–14) 1946 r. uczestniczył w Zlocie Młodzieży w Szczecinie, którego celem było zmanifestowanie przynależności miasta do Polski, a który przekształcił się w antyrządowe wystąpienia uliczne. Rok później w Łekawie koło Bełchatowa ukończył kurs podharcemistrzowski zorganizowany przez Chorągiew Zagłębiowską Związku Harcerstwa Polskiego. W tymże 1947 r. założył w Gimnazjum Koło Organizacji Młodzieży Towarzystwa Uniwersytetu Robotniczego (OM TUR), związanego z Polską Partią Socjalistyczną, kierując się między innymi możliwością korzystania z bogatego księgozbioru biblioteki OM TUR-u w Zawierciu, z której wypożyczał lektury szkolne dla członków Koła (Poznański, *Wspomnienia*).

Legitymując się świadectwem ukończenia gimnazjum (tak zwaną „małą maturą”), podjął naukę w liceum. Równolegle rozwijał swoje zainteresowania i predyspozycje w kilku formach zajęć pozalekcyjnych. Był członkiem orkiestry

¹ Więcej na ten temat zob. (Poznański, 2000).

szkolnej, należał do męskiego chóru rewelersów oraz do chóru szkolnego, prowadzonego przez ojca paulina Wawrzyńca Kościeleckiego. W lipcu 1948 r., jako członek rozwiązanego OM TUR-u, wstąpił do Związku Młodzieży Polskiej, powstałego w następstwie połączenia (właściwie likwidacji) kilku niezależnych organizacji młodzieżowych. W ślad za tym, w lecie tegoż roku, został wcielony do jednej z warszawskich brygad paramilitarnych – Powszechnej Organizacji „Służba Polsce” (powołanej w lutym 1948 r.). W ramach tej brygady pracował przy budowaniu lotniska na Bemowie. Po zwolnieniu z niej dokończył naukę w liceum i zdał maturę. Postanowił podjąć studia na Politechnice Poznańskiej, na Wydziale Budownictwa Lądowo-Wodnego. Złożył więc w 1950 r. stosowne dokumenty, ale nie mógł stawić się na uczelni na początku lipcu, ponieważ został wcielony do Ochotniczej 37. Brygady „Służby Polsce” i skierowany do budowy Nowej Huty (Poznański, *Wspomnienia*). Pod koniec sierpnia, po zwolnieniu z brygady, wiedział już, że nie został dopuszczony do egzaminu wstępnego, prawdopodobnie z powodu niewłaściwego w ocenie ówczesnych władz pochodzenia społecznego. Był bowiem synem właściciela piekarni, czyli „kapitalisty”, elementu niepożądanego w społeczeństwie budującym socjalizm. Wówczas przypadkiem dowiedział się od koleżanki, że we wrześniu jest jeszcze rekrutacja kandydatów na studia na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim (KUL). Udał się więc niezwłocznie z Żarek do Lublina, aby złożyć dokumenty. Tam życzliwie przyjął go dziekan Wydziału Nauk Humanistycznych profesor dr hab. Aleksander Kossowski, znany historyk i archiwista. KUL był wówczas jedyną uczelnią umożliwiającą studiowanie młodzieży nieprzyjętej z różnych powodów do wyższych szkół państwowych. Mając możliwość ubiegania się o przyjęcie na filologię angielską, francuską, historię sztuki i pedagogikę, Karol Poznański wybrał tę ostatnią. Zdecydował się na nią w dużej mierze pod wpływem informacji uzyskanych od napotkanych studentów, że większość zajęć na Sekcji Pedagogiki odbywa się w godzinach popołudniowych. Dla niego było to ważne, ponieważ umożliwiało podjęcie pracy zarobkowej. Sądził, że będzie to konieczne, ponieważ nie mógł liczyć na większe wsparcie finansowe z domu. Na ojca jako właściciela piekarni władze nakładały bowiem ponadwymiarowe podatki, aby zmusić go do przekazania spółdzielni (Poznański, *Wspomnienia*). W ślad za przyjęciem na studia² (nie było egzaminów wstępnych) zamieszkał w Domu Akademickim przy ulicy Kazimierza Wyszyńskiego 8³, w dwunastoosobowym pokoju. Wprawdzie warunki mieszkaniowe nie należały do najlepszych, ale niewysokie czesne oraz tanie i obfite obiady w stołówce akademickiej w dużej mierze je rekompensowały. W celu poprawy swojej sytuacji materialnej zaczął udzielać uczniom korepetycji z matematyki, fizyki i z historii, a od stycznia 1951 r. podjął pracę w Wojewódzkim Związku Spółdzielni Pracy na stanowisku

² Na pierwszy rok studiów pedagogicznych przyjętych zostało 43 kandydatów. W roku akademickim 1950/51 wszystkich studentów na Sekcji Pedagogiki Wydziału Nauk Humanistycznych było 130.

³ W 1953 r. ulicę nazwano imieniem Jana Ślawińskiego, zaś od 1991 r. nosi ona nazwę Niecała.

kierownika pedagogicznego i wykładowcy na kursach dokształcania kadr. Mając stałą pensję, zapisał się do Szkoły Muzycznej Stopnia Podstawowego oraz wprowadził się z akademika na stancję. Mógł sobie również pozwolić na uczęszczanie w niektóre soboty i niedziele do Prywatnego Teatru Muzycznego, Teatru im. Juliusza Osterwy, Filharmonii Państwowej i kina. Potrafił znaleźć także czas na kultywowanie swojego zamiłowania do śpiewu. Został członkiem chóru lubelskiego Towarzystwa Muzycznego „Echo”, które blisko współpracowało z Filharmonią. Oprócz tego śpiewał w kwartecie rewelersów, istniejącym przy Radzie Okręgowej Zrzeszenia Studentów Polskich. Razem z Janem Strelauem, studiującym psychologię na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej KUL, stanowili dwójkę tenorów (Poznański, *Wspomnienia*).

Zdolności i predyspozycje, pracowitość i samodyscyplina umożliwiły Karolowi Poznańskiemu aktywny udział w pozauczelnianych przedsięwzięciach. Nie bez znaczenia była również niezbyt duża liczba godzin zajęć na I roku studiów, a przy tym więcej było wykładów niż ćwiczeń, które wymagają czasu na przygotowanie się do nich. Psychologię ogólną wykładał ks. prof. dr hab. Józef Pastuszka i ks. prof. dr hab. Mieczysław Dybowski, psychopatologię – dr Aleksander Ossendowski, etykę – ks. dr Józef Keller, filozofię – prof. dr hab. Stefan Świeżawski, logikę i metodologię – ks. dr hab. Antoni Korcik i ks. dr Stanisław Kamiński, pedagogikę – zastępca prof. dr Stefan Kunowski, historię wychowania – prof. dr hab. Jan Dobrzański, historię – prof. dr hab. A. Kossowski, ks. dr hab. Mieczysław Żywczyński i prof. dr hab. Andrzej Wojtkowski. Do tego dochodziły lektoraty, ćwiczenia i konwersatoria, wychowanie fizyczne i zajęcia praktyczne w placówkach szkolnych i opiekuńczo-wychowawczych (Poznański, *Wspomnienia*).

W ciągu pierwszego roku studiów zainteresował się problematyką wykładów prof. dr hab. J. Dobrzańskiego, historyka wychowania, ucznia prof. dr hab. Stanisława Łempickiego, wybitnego historyka kultury polskiej i współtwórcy lwowskiego ośrodka badań nad dziejami oświaty i wychowania. Po drugim roku wybrał więc jego seminarium z historii wychowania oraz seminarium zastępcy profesora dr. S. Kunowskiego z pedagogiki. Aktywnie uczestniczył w pierwszym z nich, spierając się merytorycznie z sukcesem z pozostałymi jego uczestnikami, wśród których byli studenci IV i V roku, o ocenę szkolnictwa jezuickiego. Będąc na czwartym roku studiów, przygotował pracę seminaryjną na temat działalności wizytatorów Komisji Edukacji Narodowej. Licząca prawie 100 stron masywna praca została bardzo wysoko oceniona przez prof. J. Dobrzańskiego. Pod jego kierunkiem przygotował pracę magisterską zatytułowaną *Dzieje szkoły elementarnej w Kazimierzu Dolnym w XIX wieku*, opartą głównie na materiale rękopiśmiennym przechowywanym w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Lublinie. Po jej obronie w lutym 1955 r. i uzyskaniu stopnia magistra pedagogiki jeszcze w tym samym miesiącu zaczął szukać pracy. W ówczesnych realiach politycznych nie było łatwo ją znaleźć, legitymując się dyplomem KUL-u. Wprawdzie pojawiła się szansa zatrudnienia w Liceum Pedagogicznym na stanowisku nauczyciela historii, ale warunkiem był staż pracy w szkole podstawowej. Z pomocą

przyszedł mu starszy brat Jerzy, dyrektor zakładu mleczarskiego w Koszalinie. Za jego pośrednictwem otrzymał on w końcu marca 1955 r. propozycję pracy w szkole podstawowej w Darłowie (Poznański, *Wspomnienia*). Nie podjął jej jednak, ponieważ pojawiła się perspektywa zatrudnienia w Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej (UMCS). Z inspiracji życzliwych osób udał się do dziekana Wydziału Humanistycznego (utworzony w 1952 r.), prof. dr. hab. Kazimierza Myślińskiego, który po wstępnej rozmowie poinformował go, że zostanie przyjęty, gdy ministerstwo przyzna nowe etaty. Karol Poznański nie miał jednak czasu na czekanie, ponieważ groziło mu powołanie do wojska. Postanowił więc napisać podanie do rektora UMCS z dołączonym wnioskiem kierownika Katedry Pedagogiki zastępcy profesora dr. Jana Płatka, które poparli dziekan Wydziału Humanistycznego UMCS oraz były promotor jego pracy magisterskiej prof. dr. hab. J. Dobrzański. Ostatecznie, na osobistą prośbę zastępcy profesora dr. Jana Płatka, rektor prof. dr. hab. Adam Paszewski 1 września 1955 r. zatrudnił go w charakterze pracownika kontraktowego do czasu uzyskania nowych etatów, powierzając mu pełnienie funkcji pomocniczego pracownika nauki z przydziałem do Katedry Pedagogiki na Wydziale Humanistycznym (AUMCS, Akta osobowe K. Poznańskiego, sygn. K 12406). Szybko dostrzeżono w Katedrze jego walory intelektualne, pracowitość, kulturę osobistą i pedagogiczną. W związku z tym 4 listopada tegoż roku kierownik Katedry zastępca prof. dr J. Płatek w opinii przesłanej Komisji Kwalifikacyjnej dla Pomocniczych Pracowników Nauki UMCS napisał, że mgr K. Poznański, oprócz prowadzenia ćwiczeń z przedmiotu Elementy nauk pedagogicznych na kierunkach studiów Matematyka i Fizyka, opiekuje się biblioteką Zakładu Pedagogiki liczącą około 4 tys. tomów, realizuje kwerendę archiwalną na temat strajku szkolnego 1905 r. na Lubelszczyźnie i reformy szkolnej margrabiego Aleksandra Wielopolskiego, gromadzi materiały do opracowywanego przez Katedrę ważnego z poznawczo-metodycznego punktu widzenia zagadnienia zatytułowanego *Rozwijanie zainteresowań w kółkach przedmiotowych*, hospituje razem z kierownikiem Katedry lekcje prowadzone przez studentów w lubelskich szkołach średnich w ramach praktyk zawodowych, posiada własny księgozbiór liczący około 500 tomów oraz bardzo dobrze orientuje się we współczesnej literaturze pedagogicznej. Na podstawie tej opinii Komisja 29 listopada 1955 r. przyznała mgr. K. Poznańskiemu tytuł naukowy asystenta przy Katedrze Pedagogiki, po czym rektor zatrudnił go na etacie (AUMCS, Akta osobowe K. Poznańskiego, sygn. K 12406). Od 1 stycznia 1956 r. kierownictwo Katedry objął prof. dr. hab. J. Dobrzański, który przeniósł się z KUL-u, podobnie jak i kilku innych nauczycieli akademickich (pedagogów i psychologów). Przyczyną było zawieszenie w 1953 r. przez Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego rekrutacji na pierwszy rok studiów pedagogicznych na KUL, co doprowadziło do zamknięcia Sekcji Pedagogiki. Pod jego kierownictwem Katedra została przekształcona w Zespołową Katedrę Pedagogiki i przeniesiona do gmachu dawnego Pałacu Gubernialnego przy Placu Stalina 5 (poprzednio i obecnie Plac Litewski). Członkiem tej Katedry został asystent mgr K. Poznański

i jego starszy wiekiem kolega z jednego roku studiów na KUL-u mgr Władysław Romanowski, były żołnierz Samodzielnej Brygady Strzelców Podhalańskich, uczestnik walk o Narwik w maju 1940 r. Oprócz nich zatrudnieni w niej byli: asystentka mgr Maria Cackowska, starsza asystentka mgr Maria Podsiadłowicz i doc. dr Stanisław Gerstmann (AUMCS, Akta osobowe K. Poznańskiego, sygn. K 12406; *Wspomnienia; Spis wykładów i Skład osobowy UMCS na rok akademicki 1955/56*, s. 57; *Spis wykładów i Skład osobowy UMCS na rok akademicki 1956/57*, s. 46). Po objęciu jej kierownictwa (w marcu 1957 r.) przez prof. nadzwyczajnego dr. Mieczysława Ziemnowicza (pierwotne nazwisko Kokoszka) z inicjatywy prof. dr. hab. J. Dobrzańskiego rozpoczęły się prace nad powołaniem na Wydziale Humanistycznym w miejsce Zespołowej Katedry Pedagogiki trzech nowych katedr: Historii Oświaty i Wychowania, Psychologii Ogólnej i Rozwojowej oraz Psychologii Wychowawczej. Pracownicy Zespołowej Katedry Pedagogiki mogli przenieść się do jednej z nich za zgodą rektora. Mgr K. Poznański rozpoczął od 1 września 1957 r. pracę w kierowanej przez prof. J. Dobrzańskiego Katedrze Historii Oświaty i Wychowania (Poznański, 1997, s. 7). Równoległe z realizowaniem ćwiczeń z przedmiotu Historia wychowania prowadził badania nad mało poznanym wówczas zagadnieniem szkół rzemieślniczo-niedzielnich. W 1958 r. awansował na starszego asystenta i zintensyfikował prace nad rozprawą doktorską. Przygotowaną pod kierunkiem prof. J. Dobrzańskiego rozprawę, zatytułowaną *Szkoły rzemieślniczo-niedzielne w Królestwie Polskim w latach 1817–1864*, obronił w lutym 1961 r. na Wydziale Humanistycznym UMCS, uzyskując stopień doktora nauk humanistycznych. Rektor, decyzją z 22 czerwca, mianował go z dniem 1 października tegoż roku adiunktem w Katedrze Historii Oświaty i Wychowania na Wydziale Humanistycznym na okres trzech lat (AUMCS, Akta osobowe K. Poznańskiego, sygn. K 12406). Jednak na tym stanowisku pracował tylko pięć miesięcy. W dniu 10 lutego 1962 r. zwrócił się bowiem z prośbą do rektora prof. dr. hab. Leopolda Seidlera o zwolnienie z pracy, uzasadniając ją sytuacją rodzinną oraz zatrudnieniem od 1 marca tegoż roku w Pracowni Dziejów Oświaty Polskiej Akademii Nauk (PAN) w Warszawie. Kierownik Katedry prof. J. Dobrzański poparł jego prośbę i rektor rozwiązał z nim umowę o pracę 28 lutego 1962 r. (AUMCS, Akta osobowe K. Poznańskiego, sygn. K 12406; Akta osobowe K. Poznańskiego, sygn. 67/15).

W funkcjonującej od 1953 r. Pracowni Dziejów Oświaty, kierowanej przez prof. dr. hab. Łukasza Kurdybachę, Karol Poznański został zatrudniony 2 marca 1962 r. na etacie adiunkta. Wszedł w skład zespołu przygotowującego (pod redakcją kierownika Pracowni) dwutomowy podręcznik akademicki pt. *Historia wychowania* (Bartnicka, 2022, s. 103). Opracował 5 rozdziałów do tomu II, między innymi myśl pedagogiczną Jana Henryka Pestalozziego i Bronisława Ferdynanda Trentowskiego oraz dzieje szkolnictwa i wychowania w Królestwie Polskim na początku drugiej połowy XIX wieku. Równoległe prowadził szeroko zakrojone badania archiwalne i biblioteczne w kraju i za granicą (Leningrad) nad reformą szkolną margrabiego A. Wielopolskiego, naczelnika Rządu Cywilnego Królestwa Polskiego.

Na podstawie wyników tych badań przygotował i opublikował w 1968 r. (po pozytywnej recenzji wydawniczej prof. dr. hab. Stefana Kieniewicza) pracę habilitacyjną zatytułowaną *Reforma szkolna w Królestwie Polskim w 1862 roku*, mającą fundamentalne znaczenie dla poznania losów oświaty i szkolnictwa polskiego w znacznie szerszym zakresie chronologicznym niż podana w jej tytule data. Jednak prof. Ł. Kurdybacha odsuwał w czasie wystąpienie o wszczęcie jego przewodu habilitacyjnego, oczekując, że przygotowuje on jeszcze inną publikację. W tej sytuacji zdecydował się odejść z dniem 29 lutego 1968 r. z Pracowni Dziejów Oświaty do Ministerstwa Sprawiedliwości. Zatrudniony został na stanowisku wizytatora Zakładów Poprawczych w Departamencie Profilaktyki i Resocjalizacji Nieletnich, którym kierował dr Adam Zieliński, późniejszy profesor nauk prawnych i Rzecznik praw obywatelskich (AUMCS, Akta osobowe K. Poznańskiego, sygn. K 12406; Poznański, *Wspomnienia*). Jednym z ważniejszych zadań powierzonych mu do realizacji było zbadanie skuteczności oddziaływań wychowawczych w tych placówkach. Wyniki swojej wieloaspektowej analizy tego złożonego zagadnienia przedstawił swojemu przełożonemu w 36-stronicowym raporcie (tylko do użytku wewnętrznego) zatytułowanym *Współpraca sądów dla nieletnich ze szkołami w walce z przestępczością wśród młodzieży* (AUMCS, Akta osobowe K. Poznańskiego, sygn. K 67/15).

Legitymując się pogłębioną wiedzą pedagogiczną i bogatszy o nowe doświadczenia, zwrócił się w czerwcu 1969 r. do rektora UMCS prof. dr. hab. Zbigniewa Lorkiewicza o zatrudnienie na stanowisku adiunkta w otwieranym w Białej Podlaskiej Wyższym Studium Nauczycielskim (WSN), mającym być Filią UMCS-u. Otrzymałszy pozytywną odpowiedź rektora 12 sierpnia 1969 r., zakończył z dniem 31 tego miesiąca pracę w Ministerstwie Sprawiedliwości i od 1 września rozpoczął w WSN. W organizowaniu tej placówki bardzo wspierał jej kierownika i wieloletniego kolegę doc. dr. W. Romanowskiego, który, podobnie jak on, przygotował i obronił pracę doktorską pod kierunkiem prof. J. Dobrzańskiego. Celem nowo otwartego WSN było kształcenie w trzyletnim cyklu kandydatów na nauczycieli szkół podstawowych o specjalnościach: nauczanie początkowe, matematyka, fizyka i wychowanie fizyczne. Po roku placówkę przejęła warszawska Akademia Wychowania Fizycznego. W związku z tym rektor UMCS prof. dr. hab. Z. Lorkiewicz zwrócił się w czerwcu 1970 r. do Ministerstwa Oświaty i Szkolnictwa Wyższego o przeniesienie dr. K. Poznańskiego wraz z etatem adiunkta do Zakładu Pedagogiki Instytutu Nauk Pedagogicznych i Filozoficznych na Wydziale Humanistycznym i powołanie na stanowisko docenta mianowanego. Minister pozytywnie odniósł się do wniosku rektora i decyzją z 13 lipca 1970 r. powołał go na to stanowisko z dniem 1 września⁴.

⁴ Stanowisko docenta mianowanego zostało utworzone na mocy zmiany artykułu 87 ust. 1 Ustawy o szkolnictwie wyższym z 5 listopada 1958 r., dokonanej Ustawą z 20 grudnia 1968 r. o zmianie ustawy o szkolnictwie wyższym („Dziennik Urzędowy” 1968, nr 46, poz. 334; *Sprawozdanie z działalności Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w roku akademickim 1969/70*, s. 111).

Wobec niedoboru wykwalifikowanych nauczycieli w szkolnictwie podstawowym, władze UMCS podjęły działania w sprawie utworzenia WSN w Lublinie jako Filii uczelni. Po uzyskaniu 15 maja 1971 r. zgody Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego rektor powołał na jego organizatora i kierownika doc. dr. K. Poznańskiego, który pozostał w składzie osobowym Instytutu Nauk Pedagogicznych i Filozoficznych i nadal był członkiem Rady Wydziału Humanistycznego, ponieważ WSN miał być częścią UMCS-u. W ślad za decyzją rektora zajął się przejmowaniem po zlikwidowanym Studium Nauczycielskim przy ulicy Narutowicza 12 budynku z biblioteką, Szkołą Podstawową nr 5 (szkoła ćwiczeń) ze stołówką, Domu akademickiego przy ulicy Zana 11 i kilku pomieszczeń przy ul. Kapucyńskiej. Mając pewne doświadczenie zdobyte w Białej Podlaskiej, zdołał w ciągu kilku miesięcy zorganizować od podstaw WSN w budynku przy ulicy Narutowicza 12 (AUMCS, Akta osobowe K. Poznańskiego, sygn. K 12406). Utworzone zostały dwie sekcje: humanistyczno-pedagogiczna i matematyczno-przyrodnicza. W ich ramach funkcjonowały na studiach stacjonarnych następujące kierunki: wychowanie muzyczne, nauczanie początkowe z wychowaniem muzycznym, filologia rosyjska, matematyka z fizyką i zajęcia praktyczno-techniczne z fizyką. Na zaocznych zaś studiach, adresowanych do absolwentów Studium Nauczycielskiego, przewidziano kierunki: matematyka i fizyka, nauczanie początkowe i filologia rosyjska (*Sprawozdanie z działalności Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w roku akademickim 1971/72*, s. 66).

Będąc sprawnym organizatorem i zdolnym pracownikiem naukowo-dydaktycznym, doc. dr. K. Poznański zdołał równoległe z kierowaniem WSN i realizowaniem wykładów przygotować się do kolokwium habilitacyjnego. Podstawą do jego wszczęcia i przeprowadzenia był dorobek naukowy i wspomniana rozprawa *Reforma szkolna w Królestwie Polskim w 1862 roku*. Recenzentami w przewodzie habilitacyjnym byli prof. dr hab. J. Dobrzański (UMCS), prof. dr hab. Rafał Gerber (PAN) i prof. dr hab. Ryszard Wroczyński (Uniwersytet Warszawski). Na podstawie zakończonego z pozytywnym skutkiem przewodu Rada Wydziału Humanistycznego UMCS podjęła w dniu 29 marca 1972 r. uchwałę o nadaniu mu stopnia doktora habilitowanego w zakresie historii oświaty i wychowania. Trzy miesiące później zatwierdziło ją Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki (MNSzWiT) (AUMCS, Akta osobowe K. Poznańskiego, sygn. K 12406; *Sprawozdanie z działalności Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w roku akademickim 1971/72*, s. 105).

W następstwie reorganizacji Wydziału Humanistycznego funkcjonujący w jego strukturze Instytut Nauk Pedagogicznych i Filozoficznych został 30 września 1972 r. podzielony na dwie odrębne jednostki organizacyjne: Instytut Pedagogiki i Psychologii oraz Instytut Filozofii i Socjologii. Pierwszy z nich uległ dalszej reorganizacji w związku z zaplanowaną przez ekipę I sekretarza Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej Edwarda Gierka reformą systemu szkolnego. Wymagała ona przygotowania kadr nauczycielskich z wykształceniem uniwersyteckim. Władze oświatowe postanowiły więc

zrezygnować z kształcenia kandydatów na nauczycieli szkół podstawowych w WSN-ach na rzecz przygotowywania ich w uniwersytetach. W związku z tym kierownik WSN doc. dr hab. K. Poznański wystąpił 16 listopada 1972 r. na posiedzeniu Senatu UMCS z wnioskiem o utworzenie nowego wydziału poprzez połączenie WSN z Instytutem Pedagogiki i Psychologii. Po dyskusji przyjęto dla planowanej jednostki nazwę Wydział Pedagogiki i Psychologii (Poznański, 1995, s. 14). Rektor prof. dr hab. Wiesław Skrzydło zwrócił się więc na początku stycznia 1973 r. ze stosownym wnioskiem do MNSzWiT. Nie czekając na oficjalną decyzję ministerstwa, powierzył w maju tegoż roku doc. dr. K. Poznańskiemu misję zorganizowania wydziału i przygotowania planu rekrutacji kandydatów. Władzom uczelni chodziło bowiem o jak najszybsze uruchomienie nowego wydziału. Zadanie to nawet dla doświadczonego i energicznego byłego kierownika WSN doc. dr. hab. K. Poznańskiego nie było łatwe do realizacji. Należało bowiem przygotować bazę lokalową, dostosowując w pewnym zakresie wnętrze byłego budynku WSN przy ulicy Narutowicza 12 do potrzeb dydaktyki uniwersyteckiej, pozyskać kadrę naukowo-dydaktyczną oraz wyposażyć zakłady i pracownie w niezbędny sprzęt i pomoce naukowe. Pomimo różnych trudności prace organizacyjne pod jego kierunkiem postępowały tak szybko, że kiedy w czerwcu 1973 r. ukazało się zarządzenie MNSzWiT o powołaniu Wydziału Pedagogiki i Psychologii w UMCS z datą 14 maja tegoż roku, wiele spraw było już załatwionych. W jego skład, zgodnie z przyjętą koncepcją, wszedł wyłączony z Wydziału Humanistycznego Instytut Pedagogiki i Psychologii oraz trzy jednostki o charakterze pozainstytutowym pozostałe po WSN, mianowicie: Zakład Praktyk Pedagogicznych, Zakład Wychowania Muzycznego i Zakład Zajęć Praktyczno-Technicznych. W czerwcu 1973 r. rektor prof. dr hab. W. Skrzydło powołał dotychczasowego organizatora Wydziału na stanowisko dziekana. Nadto z dniem 1 września tegoż roku powierzył mu oficjalnie obowiązki kierownika Zakładu Historii Wychowania i Pedagogiki Porównawczej, którym faktycznie kierował już od 30 stycznia 1973 r. (*Sprawozdanie z działalności Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w roku akademickim 1978/1979*, s. 74; Winiarz, 2011, s. 34).

Wprawdzie oficjalna inauguracja pierwszego roku akademickiego na Wydziale Pedagogiki i Psychologii miała miejsce na początku października 1973 r., ale zajęcia dydaktyczne rozpoczęły się już we wrześniu. Pierwszy rok działalności Wydziału był trudny dla dziekana doc. dr. hab. K. Poznańskiego. Oprócz zajęć dydaktycznych był bardzo obciążony sprawami organizacyjnymi. Potrzeby dydaktyczne spowodowały, że musiał utworzyć dwie nowe jednostki organizacyjne o charakterze wydziałowym: Zakład Audiowizualnych Środków Dydaktycznych oraz Zakład Wychowania Plastycznego, którego został kuratorem. Wydział nie tylko kontynuował kształcenie na kierunkach studiów pedagogicznych realizowane dotąd przez Instytut Pedagogiki i Psychologii w ramach Wydziału Humanistycznego, ale i na kierunkach prowadzonych przez byłe WSN. Uruchomione zostały nowe kierunki studiów, mianowicie: pedagogika szkolna, pedagogika kulturalno-oświatowa, wychowanie plastyczne i zajęcia praktyczno-techniczne (studia zawodowe

stacjonarne), pedagogika II stopnia dla absolwentów WSN-ów (studia zaoczne magisterskie) i pedagogika dla absolwentów Studiów Nauczycielskich (studia zawodowe zaoczne). Przy tej liczbie kierunków, specjalności i form kształcenia niełatwo było kierować Wydziałem. Jednak dziekan K. Poznański podołał wszystkim wyzwaniom dzięki zdolnościom organizacyjnym, wiedzy i kulturze osobistej. W pełni zdawał sobie sprawę z tego, że bez zwiększenia liczby samodzielnych pracowników naukowych nie będzie możliwa rozbudowa Wydziału zarówno w płaszczyźnie organizacyjnej, jak i naukowej. Dlatego starał się stworzyć atmosferę sprzyjającą rozwojowi kadry naukowej. Dzięki jego zaangażowaniu i wielkiej bezinteresownej życzliwości możliwe było w ciągu pierwszych czterech lat funkcjonowania Wydziału sfinalizowanie trzech przewodów habilitacyjnych, jednego przewodu kwalifikacyjnego na docenta i czterech kwalifikacyjnych na stanowisko adiunkta w zakładach artystycznych. W tym kontekście dużym sukcesem dziekana K. Poznańskiego było doprowadzenie do uzyskania w 1980 r. przez Wydział prawa do nadawania stopnia doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki (Poznański, 1995, s. 33).

Tymczasem realizowana od początku lat siedemdziesiątych reforma szkolna postawiła przed Wydziałem Pedagogiki i Psychologii nowe wyzwania. W związku z potrzebą przygotowania dla szkół podstawowych, zwłaszcza w województwie lubelskim, nauczycieli wychowania plastycznego i muzycznego dziekan K. Poznański podjął energiczne starania o powołanie Instytutu Wychowania Artystycznego. Mimo wielu trudności zdołał go zorganizować i otworzyć 1 września 1976 r. W jego skład weszły wspomniane dwa Zakłady: Wychowania Muzycznego i Wychowania Plastycznego. W następnym roku z jego inspiracji podjęte zostały prace organizacyjne, w wyniku których nastąpiło przekształcenie obydwu zakładów oraz powołano nowe, zgodnie z wymogami dydaktycznymi i naukowymi. Pewien wpływ na duże zaangażowanie się dziekana doc. dr. hab. K. Poznańskiego w zorganizowanie nauczycielskich studiów plastycznych i muzycznych miały wspomniane jego osobiste zainteresowania muzyczne. W okresie sprawowania funkcji dziekana patronował on chórowi uczelnianemu, noszącemu obecnie imię Jadwigi Czerwińskiej, i orkiestrze kameralnej „Camerata” (Poznański, *Wspomnienia*).

Zorganizowanie Instytutu Wychowania Artystycznego nie zakończyło starań dziekana K. Poznańskiego w sprawie dalszej rozbudowy Wydziału Pedagogiki i Psychologii, a tym samym wzbogacenia oferty kształcenia. W następstwie podjętych przez niego działań utworzony został 1 września 1977 r. Instytut Psychologii. W jego skład weszły Zakłady: Psychologii Nauczania i Wychowania, Psychologii Rozwoju i Patologii Dziecka oraz Neuropsychologii. Nadto, ze względu na potrzeby dydaktyczne, powołana została 1 lutego 1979 r. Pracownia Biologicznych Podstaw Zachowania (*Sprawozdanie z działalności Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w roku akademickim 1978/1979*, s. 73).

Podejmowane przez dziekana K. Poznańskiego przemyślane działania przynosiły, mimo wielu trudności lokalowych, kadrowych i finansowych, konkretne rezultaty w zakresie rozwoju organizacyjnego Wydziału Pedagogiki i Psychologii.

W roku akademickim 1979/80 obejmował on trzy instytuty: Pedagogiki, Psychologii i Wychowania Artystycznego oraz dwie jednostki pozainstytutowe: Zakład Wychowania Technicznego i Zakład Audiowizualnych Środków Dydaktycznych. Był to niewątpliwie duży sukces organizacyjny dziekana K. Poznańskiego, bowiem w ciągu siedmiu lat potrafił zbudować od podstaw nowy wydział UMCS (AUMCS, Akta osobowe K. Poznańskiego, sygn. K 12406).

Obciążenie obowiązkami dziekana, kierowanie Zakładem Historii Wychowania i Pedagogiki Porównawczej oraz prowadzenie zajęć dydaktycznych (wykłady i seminaria magisterskie) utrudniały mu realizowanie własnych badań naukowych. Zwrócił się więc do rektora prof. dr. hab. W. Skrzydło o urlop naukowy od 20 kwietnia do 20 lipca 1980 r. w celu przeprowadzenia kwerendy archiwalnej do przygotowywanej pracy o szkołach handlowych im. Augusta i Juliusza Vetterów w Lublinie. Jednak rektor, kierując się interesem uczelni, wyraził zgodę na urlop do 30 czerwca (AUMCS, Akta osobowe K. Poznańskiego, sygn. K 12406). Osiem dni później rozpoczęły się strajki robotnicze w Lublinie i Świdniku, które zainicjowały wszystko to, co po nich nastąpiło, począwszy od powołania Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność”, a skończywszy na wprowadzeniu stanu wojennego. Na fali zachodzących zmian dziekanem została wybrana prof. dr. hab. Zofia Sękowska. Stanowisko objęła 1 września 1981 r., natomiast doc. dr. hab. K. Poznański otrzymał urlop naukowy i zajął się własnymi badaniami naukowymi, starając się przy tym poświęcić więcej czasu pracownikom Zakładu Historii Wychowania i Pedagogiki Porównawczej (AUMCS, Akta osobowe K. Poznańskiego, sygn. K 12406). Nie było mu jednak dane wykorzystać w pełni urlopu. Wobec rezygnacji (po ośmiu miesiącach) prof. dr. hab. Z. Sękowskiej ze stanowiska dziekana rektor prof. dr. hab. Józef Szymański zwrócił się do Ministra NSzWiT prof. dr. hab. Benona Miśkiewicza o zgodę na powierzenie tych obowiązków doc. dr. hab. K. Poznańskiemu. Minister wyraził zgodę na pełnienie przez niego tej funkcji od 27 maja 1982 r. do 31 sierpnia 1984 r. (AUMCS, Akta osobowe K. Poznańskiego, sygn. K 12406; Poznański, 1995, s. 36).

Niezależnie od obowiązków dziekana i zajęć dydaktycznych doc. dr. hab. K. Poznański prowadził społecznie seminarium doktoranckie, w którym uczestnictwo było dobrowolne. Liczba uczestników każdego spotkania była różna i wahała się od 8–10 do nawet 20 osób w różnym wieku (od 25 do 60 lat), pochodzących zarówno z Lublina, jak i spoza niego. Odbywały się one raz w miesiącu, z reguły w piątek, w gabinecie dziekana i trwały od 15.00 do 18.00, a nierzadko i dłużej. W trakcie każdego spotkania jeden z uczestników przedstawiał przygotowaną część swojej pracy, po czym dziekan otwierał dyskusję, która miała niekiedy bardzo żywy przebieg. Wśród uczestników znajdowali się zarówno nauczyciele akademicy, jak i nauczyciele szkół podstawowych i średnich oraz pracownik Kuratorium Oświaty i Wychowania w Lublinie. Prezentowane więc były różne punkty widzenia i opinie. Każdy, bez względu na wiek, stanowisko i posiadany stopień naukowy, miał prawo przedstawić swoje racje. Doc. dr. hab. K. Poznański nie wyrażał swojej opinii w trakcie dyskusji, ale dopiero po jej zakończeniu.

Robił to po mistrzowsku, dyplomatycznie, nikogo wprost nie krytykując, a wręcz znajdując coś pozytywnego w wypowiedzi na dany temat. Podsumowując dyskusję, potrafił w syntetyczny sposób ująć jej rezultaty, które satysfakcjonowały wszystkich dyskutantów, nawet tych, którzy do tej pory mieli odmienne poglądy (Winiarz, *Wspomnienia retrospektywne...*; Winiarz, 2021, s. 81–82).

Legitymując się znaczącym dorobkiem organizacyjnym i naukowo-dydaktycznym, doc. dr hab. K. Poznański został wybrany 4 maja 1984 r. rektorem Wyższej Szkoły Pedagogiki Specjalnej (WSPS) w Warszawie. Minister NSzWiT prof. dr hab. B. Miśkiewicz 23 lipca mianował go rektorem na okres od 1 września tegoż roku do 31 sierpnia 1987 r. (Poznański, 2012, s. 61; Poznański, *Wspomnienia*). Oprócz tego objął kierownictwo Zakładu Historii Wychowania. Mimo tego nie zrezygnował całkowicie z pracy na Wydziale Pedagogiki i Psychologii UMCS. Zatrudniony na 1/2 etatu nadal społecznie prowadził seminarium doktoranckie (Poznański, 2012, s. 61; Poznański, *Wspomnienia*).

Dwa lata po objęciu funkcji rektora Rada Państwa uchwałą z dnia 20 listopada 1986 r. nadała rektorowi doc. dr hab. K. Poznańskiemu tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego nauk humanistycznych. W czasie spotkania w Belwederze podkreślił on rosnące znaczenie pedagogiki specjalnej, spowodowane zwiększającą się liczbą dzieci wymagających fachowej opieki ze strony kwalifikowanej kadry, którą kształci WSPS (*Nominacje profesorskie w Belwederze*, 1987, s. 8).

W ślad za decyzją Rady Państwa Minister NSzWiT prof. B. Miśkiewicz mianował 1 grudnia 1986 r. rektora doc. dr hab. K. Poznańskiego na stanowisko profesora w WSPS. Oceniając bardzo pozytywnie jego pracę na stanowisku rektora, minister powierzył mu następnym roku, w związku z kończącą się kadencją, pełnienie tej funkcji od 1 września 1987 r. do 31 sierpnia 1990 r. W kwietniu (25) 1989 r. Wydział Rewalidacji i Resocjalizacji uzyskał uprawnienia do nadawania stopnia doktora nauk humanistycznych (Kulbaka, 2012, s. 28). Pod koniec drugiej kadencji rektora prof. K. Poznańskiego, podsekretarz stanu doc. dr hab. Janusz Grzelak, pismem z 6 sierpnia 1990 r., poinformował go o przedłużeniu kadencji do 30 listopada tegoż roku (Poznański, *Wspomnienia*).

W okresie dwóch kolejnych kadencji rektor K. Poznański wypełniał z wielkim zaangażowaniem ciężące na nim obowiązki związane z kierowaniem uczelnią. Podjął także usilne starania w sprawie rozbudowy jej bazy lokalowej. W sytuacji panującego wówczas głębokiego kryzysu gospodarczego napotykał na duże trudności. Zdołał jednak pod koniec swojej drugiej kadencji uzyskać środki na budowę gmachu Biblioteki Głównej (Poznański, 2012, s. 64–65, 68).

Po zakończeniu tej kadencji oddał się pracy naukowej i dydaktycznej, kierując jednocześnie Zakładem Historii Wychowania. W 1993 r. opublikował wartościowy z poznawczego punktu widzenia obszerny tom źródeł zatytułowany *Walka caratu ze szkołą polską w Królestwie Polskim 1831–1870*. Równoległe z zatrudnieniem na etacie w WSPS pracował od 1 października 1994 r. do 30 września 1995 r. w pełnym wymiarze czasu pracy w Zakładzie Historii Wychowania UMCS na stanowisku profesora zwyczajnego. Trzy lata później (1998 r.), będąc

nadal pracownikiem WSPS, przyjął dodatkowo obowiązki kierownika Zakładu Historii Kultury Fizycznej w Akademii Wychowania Fizycznego im. Józefa Piłsudskiego w Warszawie. W następnym roku Minister Edukacji Narodowej prof. dr hab. Mirosław Handke 24 sierpnia 1999 r. powierzył mu obowiązki rektora WSPS na okres do 2002 r. W czasie tej trzeciej kadencji K. Poznański poświęcił sporo uwagi dwóm ważnym sprawom z punktu widzenia interesu uczelni. Pierwszą było przygotowanie planu i rozpoczęcie w 2000 r. budowy głównego budynku dydaktycznego przy ulicy Szczęśliwickiej oraz trzech domów akademickich na Jelonkach. Natomiast drugą sprawą, przejętą po rektorze prof. dr hab. Kazimierzu Pospiszylu, było przekształcenie WSPS-u w akademię. Z niemałym trudem doprowadził do uzyskania w 2000 r. przez uczelnię statusu Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, co niewątpliwie podniosło jej prestiż (Poznański, *Wspomnienia*). Zbieg okoliczności sprawił, że był ostatnim rektorem WSPS-u i pierwszym rektorem Akademii Pedagogiki Specjalnej.

W 2002 r. dobiegła końca trzecia i ostatnia kadencja rektora prof. dr hab. K. Poznańskiego. Z dniem 1 października tegoż roku, będąc już od 30 września 2001 r. na emeryturze, został powołany na stanowisko kierownika Katedry Historii Wychowania na czas nieokreślony⁵. 31 grudnia 2002 r. zakończył pracę w Akademii Wychowania Fizycznego im. Józefa Piłsudskiego. Cztery lata później (30 września 2006 r.) przestał kierować Katedrą Historii Wychowania APS. Po przejściu na emeryturę nie zrezygnował z pracy na uczelni. Aktywnie uczestniczył w działalności Katedry, wspierając w rozwoju naukowym młodszych pracowników naukowo-dydaktycznych. W jego dorobku naukowym z tego okresu na szczególne podkreślenie zasługuje obszernie wydawnictwo materiałów źródłowych do historii szkolnictwa i wychowania zatytułowane *Ustawodawstwo szkolne w Królestwie Polskim w latach autonomii administracyjnej 1815–1867*. Dotąd ukazały się trzy tomy, natomiast czwarty Profesor ukończył i przekazał do Wydawnictwa APS kilka tygodni przed śmiercią.

Od uzyskania stopnia doktora habilitowanego w 1972 r. Profesor aktywnie uczestniczył w procesie rozwoju kadry naukowej. Wypromował 27 doktorów, spośród których 6 uzyskało stopień doktora habilitowanego, był recenzentem 30 prac doktorskich, przygotował 28 recenzji dorobku naukowego i rozpraw habilitacyjnych oraz 21 recenzji wniosków kandydatów do tytułu profesora. Oprócz tego napisał 2 recenzje dla kandydatów na doktorów honoris causa APS oraz 30 recenzji wydawniczych (Poznański, *Wspomnienia*; Markiewiczowa, 2006, s. 261–262; Szulakiewicz, 2021, s. 122).

Równoległe z realizowaniem zadań dydaktycznych i naukowych oraz pełnieniem obowiązków dziekana, rektora, kierownika Zakładów (Katedry) Historii Wychowania w UMCS, WSPS (APS) i w warszawskiej Akademii Wychowania Fizycznego prof. dr hab. K. Poznański uczestniczył w pracach wielu różnych zespołów pozauczelnianych. Przez pięć kadencji był członkiem: Komitetu Nauk

⁵ Katedra powstała z przekształcenia dotychczasowego Zakładu Historii Wychowania.

Pedagogicznych PAN, Zespołu Nauk Społecznych Komisji Ekspertów do oceny wniosków o przyznanie nagród naukowych Ministra Edukacji Narodowej, Rady Programowej Centralnej Komisji Egzaminacyjnej, Rady Naukowej w Instytucie Badań Pedagogicznych, Lubelskiego Towarzystwa Naukowego, Towarzystwa Historii Edukacji, ośmiu rad naukowych i kolegów wydawniczych w polskich czasopismach pedagogicznych i historyczno-pedagogicznych (Poznański, *Wspomnienia*; Szulakiewicz, 2006, s. 193–194).

Za swoją wieloletnią sumienną pracę profesor dr hab. K. Poznański został uhonorowany wieloma nagrodami oraz odznaczeniami: Medalem Zasłużony dla Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Medalem Marii Grzegorzewskiej APS, Medalem Komisji Edukacji Narodowej, Złotą Odznaką ZNP, Krzyżem Kawalerskim i Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski. Wyróżniony także został zaszczytnym tytułem honorowym „Zasłużony Nauczyciel PRL” (Poznański, *Wspomnienia*).

Pogodny i życzliwy w obcowaniu z każdym człowiekiem, bez względu na wiek, płeć, wykształcenie i pozycję materialną, należał Profesor do nielicznej już dzisiaj w naszej ojczyźnie grupy inteligencji w najlepszym tego słowa znaczeniu. Mimo dużego obciążenia obowiązkami potrafił znaleźć czas na dość systematyczne chodzenie do teatru, kina, kultywowanie swojego zamiłowania do śpiewu oraz wycieczek pieszych po Tatrach, Górach Świętokrzyskich i po Jurze Krakowsko-Częstochowskiej. Swoją postawą społeczno-moralną i postępowaniem zaświadczał, że można być Człowiekiem i Inteligentem w obecnym czasie nienawiści, obłudy i pogardy.

BIBLIOGRAFIA

I. Źródła archiwalne:

- Archiwum Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej:
– Akta osobowe Karola Poznańskiego, sygn. K. 12406, sygn. K 67/15.

II. Źródła drukowane:

- „Dziennik Urzędowy” 1968, nr 46, poz. 334.

III. Opracowania:

Bartnicka K. (2022), *Karol Klemens Poznański, uczonec i profesor pozytywista*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” nr 1–2.

Kulbaka J. (2012), *Kalendarium najważniejszych wydarzeń z historii PIPS–WSPS–APS*, w: H. Markiewiczowa, K. Poznański i J. Kulbaka (red.), *Sami tworzyliśmy tę historię. Księga Pamiątkowa z okazji 90. rocznicy powstania Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie 1922–2012*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej.

Markiewiczowa H. (2006), *Profesor Karol Poznański – życie i działalność naukowa*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” nr 3–4.

Nominacje profesorskie w Belwederze (1987), „Trybuna Ludu” nr 13.

Poznański K. (1994), *Geneza i pierwsze lata Wydziału Pedagogiki i Psychologii UMCS w Lublinie. Kalendarium przeobrażeń strukturalnych i organizacyjnych w latach 1971–1984*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny” t. XIV.

Poznański K. (1997), *Profesor Jan Dobrzański (1901–1997) in memoriam*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty” t. 38.

Poznański K. (2000), *Pierwsze lata Państwowego Gimnazjum i Liceum Koedukacyjnego im. Tadeusza Kościuszki w Żarkach (1945–1949)*, Żarki: WOM.

Poznański K. (2012), *Wspomnienia o moich dwóch kadencjach rektorskich w WSPS w latach 1984–1990*, w: H. Markiewiczowa, K. Poznański, J. Kulbaka (red.), *Sami tworzyliśmy tę historię. Księga Pamiątkowa z okazji 90. rocznicy powstania Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie 1922–2012*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej.

Spis wykładów i skład osobowy UMCS na rok akademicki 1955/56 (1956), Lublin: Wydawnictwo UMCS.

Spis wykładów i skład osobowy UMCS na rok akademickim 1956/57 (1957), Lublin: Wydawnictwo UMCS.

Sprawozdanie z działalności Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w roku akademickim 1969/70 (1972), Lublin: Wydawnictwo UMCS.

Sprawozdanie z działalności Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w roku akademickim 1971/72 (1975), Lublin: Wydawnictwo UMCS.

Sprawozdanie z działalności Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w roku akademickim 1978/1979 (1981), Lublin: Wydawnictwo UMCS.

Szulakiewicz W. (2006), *Profesor Karol Klemens Poznański – historyk oświaty i wychowania, pedagog. (W siedemdziesiątą piątą rocznicę urodzin)*, „Kultura i Edukacja” nr 2–3.

Szulakiewicz W. (2021), *Człowiek uniwersytetu – przyczynek do biografii naukowej Profesora Karola Poznańskiego (w dziewięćdziesiątą rocznicę urodzin)*, „Studia Paedagogica Ignatiana” nr 2.

Winiarz A. (2011), *Profesor Karol Poznański – organizator i pierwszy Dziekan Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej*, w: A. Winiarz (red.), *W kręgu oświaty szkolnictwa i nauki. Księga Pamiątkowa dedykowana Profesorowi Karolowi Poznańskiemu*, Lublin: Wydawnictwo I-F DRUKARNIA Bogusława Karzyńska-Woźniak.

IV. Wspomnienia:

Poznański K., *Wspomnienia*, maszynopis w posiadaniu autora artykułu.

Winiarz A., *Wspomnienia retrospektywne z 47-letniej pracy i współpracy z Profesorem K. Poznańskim* (maszynopis w posiadaniu autora artykułu).

Winiarz A. (2021), *Profesor Karol Poznański – mój nauczyciel i mistrz*, w: H. Cieśla (red.), *Profesorowi Karolowi Poznańskiemu w dziewięćdziesiątą rocznicę urodzin*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej.

BIBLIOGRAFIA PRAC PROFESORA KAROLA POZNAŃSKIEGO

I. Monografie, studia, rozprawy i artykuły:

Początki szkoły rzemieślniczo-niedzielnej w Lublinie, „Rocznik Lubelski” 1958, t. I, s. 163–178.

Szkoła elementarna w Łukowie w XIX w., w: R. Orłowski, J.R. Szaflik (red.), *Z przeszłości Ziemi Łukowskiej*, materiały z sesji naukowej poświęconej przeszłości miasta Łukowa i Ziemi Łukowskiej, odbytej w dniu 28 września 1958 r., Lublin: Lubelska Spółdzielnia Wydawnicza, s. 144–148.

Zarys historii szkół Michaliny Sobolewskiej w Lublinie (1909–1950), Lublin 1959, ss. 42 (współautor W. Romanowski).

Szkoły rzemieślniczo-niedzielne w Lublinie (1817–1864), „Rozprawy z Dziejów Oświaty” 1959, t. II, s. 119–165.

Rozwój szkół rzemieślniczo-niedzielnych na Lubelszczyźnie w latach 1833–1864, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” 1960, Sectio F, vol. XII, 9, s. 221–243.

Geneza Szkoły Głównej Warszawskiej, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1963, z. 3, s. 271–302.

Opinia publiczna Królestwa Polskiego wobec sprawy oświaty ludu w 1861 roku, „Rozprawy z Dziejów Oświaty” 1964, t. VII, s. 69–94.

Zygmunt Nowicki (1881–1944), „Nowa Szkoła” 1967, nr 3, s. 25–27.

Stanisław Kalinowski, „Nowa Szkoła” 1967, nr 4, s. 32–33.

Reforma szkolna w Królestwie Polskim w 1862 roku, Wrocław – Warszawa – Kraków, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1968.

Julian Kotkowski, *Polski Słownik Biograficzny*, 1969, t. XIV, s. 471.

Bronisław Ferdynand Trentowski (1808–1869), „Nowa Szkoła” 1969, nr 11, s. 13–14.

Antoni Kryszka, *Polski Słownik Biograficzny*, 1970, t. XV, s. 495–496.

Kazimierz Krzywicki, *Polski Słownik Biograficzny*, 1970, t. XV, s. 570–572.

Poglądy Jana Amosa Komeńskiego na ustrój i organizację szkolnictwa, „Ruch Nauczycielski” 1971, t. IV, s. 7–20.

Realizacja założeń reformy Aleksandra Wielopolskiego na Lubelszczyźnie, w: J. Dobrzański, A. Kopruckowiak (red.) (1973), *Ze studiów nad Komisją Edukacji Narodowej i szkolnictwem na Lubelszczyźnie. Rozprawy i artykuły*, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, s. 331–351.

Z tradycji oświatowych Białej Podlaskiej, w: M. Kowalski (red. naukowa) (1973), *Od Akademii Białskiej do AWF*, Międzyrzec Podlaski: Wydawnictwo Towarzystwa Przyjaciół Nauk, s. 3–14.

Szkoła Główna Planowania i Statystyki, w: S. Herbst (red.) (1975), *Encyklopedia Warszawy*, Warszawa: PWN, s. 640.

Szkoła Główna Służby Zagranicznej, w: S. Herbst (red.) (1975), *Encyklopedia Warszawy*, Warszawa: PWN, s. 640.

Wyższa Szkoła Dziennikarska, w: S. Herbst (red.) (1975), *Encyklopedia Warszawy*, Warszawa: PWN, s. 772.

Henryk Struve, w: S. Herbst (red.) (1975), *Encyklopedia Warszawy*, Warszawa: PWN, s. 629.

Seweryn Zdzitowiecki, w: S. Herbst (red.) (1975), *Encyklopedia Warszawy*, Warszawa: PWN, s. 793.

Kursy Dodatkowe Pedagogiczne w Warszawie 1836–1848, „Rozprawy z Dziejów Oświaty” 1978, t. XXI, s. 15–53.

Szkolnictwo elementarne na Lubelszczyźnie i Podlasiu w okresie międzypowstaniowym, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny” 1979, t. VII, s. 177–193.

Sprawa przebudowy oświaty i wychowania w Królestwie Polskim po upadku powstania listopadowego, „Rozprawy z Dziejów Oświaty” 1980, t. XXIII, s. 65–99.

Towarzystwo Szerzenia Oświaty pod nazwą „Światło” 1906–1917, „Oświata Dorosłych” 1982, nr 8, s. 470–471.

Początki szkolnictwa handlowego w Lublinie (Szkoła niedzielno-handlowa 1865–1907), „Lubelski Rocznik Pedagogiczny” 1983, t. XI, s. 151–159.

Spoleczno-ekonomiczne uwarunkowania pracy szkoły elementarnej w Kaziemierzu Dolnym (1833–1864), „Lubelski Rocznik Pedagogiczny” 1984, t. XII, s. 189–201.

Zur Methodologie der Untersuchungen über die Geschichte der Volksbildung und des Schulwissens, w: „Geschichte der Schule und der Pädagogik sozialistischer Länder”, Karl-Marx-Stadt 1984, nr 4.

Über die illegale Bildung in Polen während faschistischer Okkupation von 1939-bis 1945”, „Geschichte der Schule und der Pädagogik sozialistischer Länder”, Karl-Marx-Stadt 1985, nr 5.

Szkoły handlowe im. Augusta i Juliusza Vetterów w Lublinie 1902–1975, Lublin: Wydawnictwo Lubelskie, 1985.

Zarys tradycji szkolnictwa zawodowego na Lubelszczyźnie od połowy XVIII w. do powstania styczniowego, w: R. Kucha (red.) (1985), *Wychowanie i kształcenie politechniczne w Polsce i Niemieckiej Republice Demokratycznej. Tradycje i współczesność. Wybrane zagadnienia*, Lublin – Dęblin, s. 21–33.

Towarzystwo Szerzenia Oświaty pn. „Światło” 1906–1917, w: K. Wojciechowski (red.) (1986), *Encyklopedia oświaty i kultury dorosłych*, Wrocław, s. 345–346.

Komitet Nauk Pedagogicznych PAN Zespół Historii Wychowania, „Rocznik Pedagogiczny” 1988, t. 11, s. 181–186.

Spoleczno-ekonomiczne bariery rozwoju wiejskich szkół elementarnych w obwodzie lubelskim po powstaniu listopadowym, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny” 1988, t. XIII–XIV, s. 127–141.

Vzdelávanie logopédov v Polsku – tradície a súčasnosť, „Špeciálna Pedagogika” 1988, t. I, s. 36–48.

Ewolucja systemu kształcenia pedagogów specjalnych w Polsce na tle rozwoju myśli pedagogicznej, w: J. Pańczyk (red.) (1989), *Pedagogika specjalna*

– uwarunkowania i tradycje rozwoju. *Materiały z konferencji naukowej zorganizowanej w 65 rocznicę działalności Wyższej Szkoły Pedagogiki Specjalnej w Warszawie*, Warszawa, s. 78–93.

Stan szkolnictwa początkowego i pracującego w nim nauczycielstwa w Królestwie Polskim w okresie międzypowstaniowym, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Paedagogica et Psychologica” 1989, t. 22, s. 39–68.

Oświata elementarna w Królestwie Polskim jako przedmiot badań historyczno-pedagogicznych, w: R. Kucha i K. Poznański (red.) (1989), *Stan i potrzeby badań nad oświatą i wychowaniem w Królestwie Polskim w latach 1815–1915*, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, s. 51–62.

Kucha R. i Poznański K. (red.) (1989), *Stan i potrzeby badań nad oświatą i wychowaniem w Królestwie Polskim w latach 1815–1915*, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Poznański K. (red.) (1991), *Sieć i struktura szkolnictwa wyższego w Polsce w okresie międzywojennym*, w: *Oświata, szkolnictwo i wychowanie w II Rzeczypospolitej*, Lublin, s. 453–471.

Die Entwicklung des Bildungssystems der Spezialpädagogik in Polen, w: W. Bachman, U. Eckert, K. Poznański (hrsg.) (1991), *Tradition und Trends der polnischen Sonderpädagogik. Beitrag zur europäischen Geschichte der Heilpädagogik*, Giessen, s. 63–72.

Poland, w: W. Wickermasinghe (ed.) (1991), *Handbook of World Education, A Comparative Guide to Higher Education et Educational Systems of the World*, (Publisher) American Collegiate Service Houston, Texas, s. 643–658 (współautor R. Kucha).

Warunki organizacyjno-materialne i kadrowe nauczania początkowego w Polsce w obecnym systemie szkolnym, w: M. Cackowska (1991), *Warunki funkcjonowania nauczania początkowego w polskim systemie szkolnym 1976–1990*, Lublin, s. 9–60.

Czasy jezuickie – od humanizmu do oświecenia, w: R. Kucha (red.) (1992), *Szkoła czterech wieków. Liceum Ogólnokształcące im. Stanisława Staszica w Lublinie*, Lublin, s. 13–20.

Szkoły lubelskie w dobie Komisji Edukacji Narodowej, w: R. Kucha (red.) (1992), *Szkoła czterech wieków. Liceum Ogólnokształcące im. Stanisława Staszica w Lublinie*, Lublin, s. 21–42.

Lata austriackiego zaboru 1795–1809, w: R. Kucha (red.) (1992), *Szkoła czterech wieków. Liceum Ogólnokształcące im. Stanisława Staszica w Lublinie*, Lublin, s. 45–49.

Czasy nadziei i rozczerowań (1809–1832), w: R. Kucha (red.) (1992), *Szkoła czterech wieków. Liceum Ogólnokształcące im. Stanisława Staszica w Lublinie*, Lublin, s. 51–93.

Myśl pedagogiczna pod zaborem rosyjskim – do powstania styczniowego (1795–1863), „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1992, nr 1–2, s. 9–31.

Rozwój systemu kształcenia pedagogów specjalnych, w: U. Eckert i K. Poznański (red.) (1992), *Pedagogika specjalna w Polsce. Wybrane zagadnienia z przeszłości i współczesności oraz tendencje rozwoju*, Warszawa, s. 28–34.

W służbie innym, w: E. Adamczuk i L. Adamowska (red.) (1992), *Problemy oświaty i kultury dorosłych*, Lublin, s. 9–19.

Młodzież szkół średnich epoki oświecenia jako przedmiot badań, w: T. Jałmużny oraz I. i G. Michalscy (red.) (1993), *Metodologia w badaniach naukowych historii wychowania*, Łódź, s. 136–147.

Kariery edukacyjne uczniów Szkoły Wydziałowej Lubelskiej w latach 1780–1802, w: R. Kucha (red.) (1993), *Szkolnictwo Lubelszczyzny w XVIII–XX wieku. Studia i rozprawy*, Lublin, s. 7–47.

Sprawa przebudowy oświaty i wychowania w Królestwie Polskim po upadku powstania listopadowego, w: J. Miąso (wybór) (1994), *Studia z dziejów edukacji*, Warszawa, s. 163–197.

Rozwój polskiej myśli pedagogicznej w zaborze rosyjskim (1795–1915), w: S. Michalski, R. Ossowski (red.) (1994), *Nauki pedagogiczne w Polsce. Tradycje, współczesność, przyszłość (materiały z konferencji)*, Bydgoszcz, s. 189–239.

Geneza i pierwsze lata Wydziału Pedagogiki i Psychologii UMCS w Lublinie. Kalendarium przeobrażeń strukturalnych i organizacyjnych w latach 1971–1984, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny” 1994, t. XVI, s. 9–40.

Droga życiowa Natalii Han-Ilgiewicz (1895–1978), w: K. Poznański (zebrał i wstępem poprzedził) (1995), *Natalia Han-Ilgiewicz. Pisma, szkice, artykuły, rozprawy*, Warszawa, s. 9–34.

Historia wychowania. Stan obecny i kierunki rozwoju, „Rocznik Pedagogiczny” 1995, t. 18, s. 39–54.

Osiągnięcia polskich reform szkolnych w XIX wieku, „Kwartalnik Pedagogiczny” 1995, nr 3/157, s. 141–172.

Demokratyczne aspekty w rodzinnych planach przebudowy oświaty i wychowania w Królestwie Polskim w początkach II połowy XIX wieku, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1996, nr 3–4, s. 117–135.

Przebudowa struktury szkolnictwa w Królestwie Polskim w latach trzydziestych XIX stulecia, w: K. Puchowski i J. Żerko (red.) (1996), *Szlakami przeszłości i czasów współczesnych. Księga ofiarowana Profesorowi Lechowi Mokrzańskiemu z okazji Jego Jubileuszu*, Gdańsk, s. 248–260.

Z tradycji niepaństwowego szkolnictwa, w: J. Bogusz, A. Knap (red.) (1996), *Wyższe szkolnictwo niepaństwowe w systemie edukacji narodowej*, Warszawa, s. 33–41.

Profesor Jan Dobrzański (1901–1997) in memoriam, „Rozprawy z Dziejów Oświaty” 1997, t. XXXVIII, s. 3–9.

Potrzebne są nowe inicjatywy badawcze w zakresie historii wychowania, w: T. Gumuła, J. Krasuski, S. Majewski (red.) (1998), *Historia wychowania w XX wieku. Dorobek i perspektywy*, Kielce, s. 55–59.

Studium sieci szkolnej miasta Lublina w czasach Królestwa Polskiego, w: T. Gumuła, J. Krasuski, S. Majewski (red.) (1998), *Historia wychowania w XX wieku. Dorobek i perspektywy*, Kielce, s. 369–390.

Polska myśl pedagogiczna w Królestwie Polskim po upadku powstania styczniowego (1864–1915), „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1998, nr 3–4, s. 193–212.

Udział Muchanowa i Dukuszy-Dukuszyńskiego w realizacji „Przepisów dodatkowych dla zarządu Okręgu Naukowego Warszawskiego” z marca 1845 roku, „Ars Educandi” 1998, t. I, s. 65–94.

Szkoła niemiecko-rosyjska w Warszawie – niezbyt fortunny zamysł edukacyjny namiestnika Iwana Paskiewicza, w: J. Kwiatek i F. A. Marek (red.) (1999), *Oświata: tradycje i współczesność. Prace ofiarowane Profesorowi dr. hab. Stanisławowi Gawlikowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, Opole, s. 215–228.

Szkoła i wychowanie w Królestwie Polskim w początkach lat trzydziestych XIX stulecia, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” 1999/2000, Sectio F, vol. LIV/LV, s. 159–183.

Dziedzictwo pedagogiczne XIX wieku, w: E. Walewander ks. (red.) (2000), *Katolicka a liberalna myśl wychowawcza w Polsce w latach 1918–1939*, Lublin, s. 17–55.

Uwarunkowania rozwoju kultury fizycznej w zaborze rosyjskim w pierwszej połowie XIX wieku, w: B. Woltmann (red.) (2000), *Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce*, t. IV, Gorzów Wielk.[opolski], s. 29–44.

Pierwsze lata Państwowego Gimnazjum i Liceum Koedukacyjnego im. Tadeusza Kościuszki w Żarkach (1945–1949), Żarki: WOM, 2000.

Profesor Jan Dobrzański (1901–1997) – in memoriam, w: K. Przybyłko (red.) (2001), *Jan Dobrzański, Profesor, Mistrz, Przyjaciel*, Lublin, s. 82–88.

Dbałość o zdrowie w polskiej tradycji wychowawczej XVII–XVIII wieku, w: Z. Żukowska, R. Żukowski (red.) (2001), *Zdrowie – Ruch – Fair Play*, Warszawa, s. 14–23.

Oświata i szkolnictwo w Królestwie Polskim 1831–1869. Lata zmagania i nadziei, T. 1, *Przebudowa systemu szkolnictwa i wychowania w Królestwie Polskim w latach 1831–1839*, Warszawa 2001.

Oświata i szkolnictwo w Królestwie Polskim 1831–1869. Lata zmagania i nadziei, T. 2, *Szkoły rzemieślniczo-niedzielne*, Warszawa 2001.

Rola Warszawy w upowszechnianiu wychowania fizycznego i sportu w Królestwie Polskim na przełomie XIX i XX wieku, w: R. Wasztyl (red.) (2002), *Polska kultura fizyczna w czasach zaborów i Drugiej Rzeczypospolitej*, „Zeszyty Naukowe” Nr 85, wydanie specjalne, Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie, Kraków, s. 121–132.

Walka caratu z polską szkołą po upadku powstania listopadowego, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 2002, nr 1–2, s. 45–52.

Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej. Przeszłość – dzień dzisiejszy – Przyszłość, „Szkoła Specjalna” 2002, nr 3, s. 132–136.

Trudne narodziny Instytutu Szlacheckiego w Warszawie, w: Z. Ruta i R. Ślęczka (red.) (2003), *W służbie szkoły i nauki. Księga pamiątkowa poświęcona profesorowi Czesławowi Majorkowi*, Kraków, s. 123–139.

Sprawozdanie z działalności naukowej Zespołu Historii Wychowania K(omitetu) N(auk) P(pedagogicznych) PAN, „Rocznik Pedagogiczny” 2003, t. 26, s. 47–53.

Wychowanie fizyczne w programach szkół prywatnych i rządowych w Warszawie w XIX wieku, w: T. Rychta, J. Chełmecki (red.) (2003), *Wkład nauk humanistycznych do wiedzy o kulturze fizycznej*, T. I, *Historia kultury fizycznej (studia i szkice)*, Warszawa, s. 58–64.

Działalność naukowa Zespołu Historii Wychowania Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN, „Rocznik Pedagogiczny” 2003, t. 26, s. 54–61.

Oświata i szkolnictwo w Królestwie Polskim 1831–1869. Lata zmagania i nadziei, T. 3, *Polityka oświatowa caratu w latach 1834–1861*, Warszawa 2004.

Kulisy i skutki ustanowienia Warszawskiego Okręgu Naukowego w 1839 r., w: K. Bartnicka (red.) (2004), *Historia, społeczeństwo, wychowanie. Księga pamiątkowa dedykowana profesorowi Józefowi Miąso*, Pułtusk – Warszawa, s. 469–482.

Troska o higienę i zdrowie w polskiej tradycji wychowania fizycznego w XVIII w. w paramilitarnych szkołach kadeckich, w: M. Orlewicz-Musiał i R. Wasztyl (red.) (2004), *Przeszłość polskiej kultury fizycznej*, „Zeszyty Naukowe” Nr 89, Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie, Kraków, s. 41–50.

Obraz gimnazjów i szkół powiatowych w guberni lubelskiej, augustowskiej i plockiej w oczach wizytatora Józefa Korzeniowskiego w 1853 r., „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 2004, nr 3–4, s. 107–130.

Obraz szkół prywatnych i elementarnych rządowych w Królestwie Polskim w raportach wizytatorów z 1853 r., „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 2005, nr 3–4, s. 115–134.

Poglądy i działalność pedagogiczna Stanisława Konarskiego, w: T. Gumuła (wstęp i oprac.) (2005), *Wielkie dzieło reformy wychowania – ksiądz Stanisław Konarski (1700–1773). Materiały z sesji naukowej*, Ostrowiec Świętokrzyski, s. 9–19.

Sylwetka naukowa i działalność edukacyjna prof. dr. hab. Wojciecha Pomykała, „Oświata i Wychowanie” 2006, nr 4, s. 45–47.

Szkoły średnie guberni warszawskiej i radomskiej w świetle raportów wizytatorów Wincentego Smaczińskiego i Piotra Soffjano z 1853 r., „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 2009, z. 1–2, s. 101–128.

Wizytatorzy szkół – nadzorcy prorządowego wychowania młodzieży w Królestwie Polskim (na przykładzie wizytacji szkół w guberni augustowskiej z lat 1843, 1853 i 1867), w: E. J. Kryńska (red.) (2009), *Patriotyzm a wychowanie*, Białystok, s. 75–81.

Rola Dukszty-Dukszyńskiego w kreowaniu polityki oświatowej caratu w Królestwie Polskim w epoce paskiewiczowskiej, w: I. Michalska i G. Michalski (red.) (2009), *Orientacje i kierunki w badaniach historyczno-pedagogicznych*, Łódź, s. 175–186.

Wokół 90. rocznicy uchwalenia przez Sejm Ustawodawczy RP Ustawy o szkołach akademickich, „*Studia Społeczne*” 2010, nr 3–4, s. 77–107.

Szkoła polska bez własnego państwa (na przykładzie jej losów w Królestwie Polskim), w: K. Jakubiak i T. Maliszewski (red.) (2010), *Z dziejów polskiej kultury i oświaty od średniowiecza do początków XX wieku*, Kraków, s. 35–45.

Słowo wstępne, w: A. Boguszewska, *Kształcenie nauczycieli rysunku dla szkół powszechnych w okresie Drugiej Rzeczypospolitej*, Lublin 2010, s. I–VI.

Z doświadczeń historycznych pedagogicznego działania na rzecz wsparcia osób zagrożonych marginalizacją, w: M. Chodkowska i A. Mach (red.) (2011), *Pedagogika wobec zagrożeń marginalizacją jednostek, grup i regionów*, Rzeszów, s. 17–28.

Pierwsi polscy stypendyści z Królestwa Polskiego w rosyjskich uniwersytetach po powstaniu listopadowym (1835–1842), w: E. Kula i M. Pękowska (red.) (2011), *Virginibus puerisque*, t. 1, *Z dziejów szkolnictwa i oświaty w XVIII–XX wieku*, Kielce, s. 137–151.

Raport dyrektora głównego Komisji Rządowej Oświecenia Publicznego Teodora Wittego o stanie szkolnictwa w Królestwie Polskim w 1865 r., „*Przegląd Historyczno-Oświatowy*” 2011, nr 3–4, s. 109–158 (cz. I).

Raport dyrektora głównego Komisji Rządowej Oświecenia Publicznego Teodora Wittego o stanie szkolnictwa w Królestwie Polskim w 1865 r., „*Przegląd Historyczno-Oświatowy*” 2012, nr 1–2, s. 171–208 (cz. II).

Wspomnienia o moich dwóch kadencjach rektorskich w WSPS w latach 1984–1990, w: H. Markiewiczowa, K. Poznański, J. Kulbaka (red.) (2012), *Sami tworzyliśmy tę historię. Księga Pamiątkowa z okazji 90. rocznicy powstania Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie 1922–2012*, Warszawa, s. 61–86.

Oświata i wychowanie w Polsce – z perspektywy 90. rocznicy odzyskania niepodległości, w: W. Jamrożek, M. Pękowska, E. Kula (red.) (2012), *Niepodległość i Wychowanie. Z doświadczeń II Rzeczypospolitej*, Kielce, s. 23–40.

Nieudane próby uruchomienia publicznych czytelni w Królestwie Polskim w okresie międzypowstaniowym, w: H. Markiewiczowa (red.) (2013), *W kręgu historii wychowania*, Warszawa 2013, s. 55–67.

Raport Ministra Oświecenia Narodowego Awrama Norowa z wizytacji szkół Okręgu Naukowego Warszawskiego w 1856 r., „*Przegląd Historyczno-Oświatowy*” 2016, nr 3–4, s. 144–179.

Krótko o działalności oświatowej Pawła Muchanowa w Królestwie Polskim, w latach 1842–1861, w: H. Markiewiczowa (red.) (2016), *Szkolnictwo, opieka i wychowanie w Królestwie Polskim*, Warszawa, s. 11–34.

Profesor Wiesław Jamrożek (1954–2021). Wspomnienie, „*Przegląd Historyczno-Oświatowy*” 2021, nr 3–4, s. 146–149.

II. Podręczniki:

Ł. Kurdybacha (red.) (1967), *Historia wychowania*, t. II, Warszawa, rozdziały autorstwa K. Poznańskiego:

Losy szkolnictwa polskiego na ziemiach zaboru pruskiego, s. 106–114.

Jan Henryk Pestalozzi, s. 73–88.

Myśl pedagogiczna Bronisława Trentowskiego, s. 245–256.

Szkolnictwo i wychowanie w Królestwie Polskim na początku II połowy XIX wieku, s. 521–536.

J. Miąso (red.) (1980), *Historia wychowania. Wiek XX*, Warszawa, rozdziały autorstwa K. Poznańskiego:

Rozwój oświaty przed I wojną światową, rozdział 1, punkt 1, s. 13–15 (współautorzy J. Miąso i J. Kulpa).

Rozwój szkolnictwa wyższego, rozdział 2, punkt 9, s. 48–55.

Ustawa o szkołach wyższych z 15 marca 1933 r., rozdział 3, punkt 5, s. 71–73 (współautor S. Mauersberg).

Szkolnictwo wyższe po reformie, rozdział 4, punkt 5, s. 86–92.

Wybrane zagadnienia z historii wychowania, t. 2, Warszawa: Akademia Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej, 2006 (dodruk 2009).

Poznański K., *Szkoła i wychowanie na ziemiach polskich w okresie zaborów*, w: D. Drynda (red.) (2006), *Historia wychowania. Skrypt dla studentów pedagogiki*, Warszawa, s. 149–177.

III. Prace edytorskie:

Kucha R. i K. Poznański (red.) (1989), *Stan i potrzeby badań nad oświatą i wychowaniem w Królestwie Polskim 1815-1915*, Lublin: Wydawnictwo UMCS, 1989.

Poznański K. (red.) (1991), *Oświata, szkolnictwo i wychowanie w latach II Rzeczypospolitej*, Lublin: Wydawnictwo UMCS.

Bachman W., Eckert U. und Poznański K. (hrsg.) (1991), *Tradition und Trends der polnischen Sonderpädagogik. Beitrag zur europäischen Geschichte der Heilpädagogik*, Giessen: Institut für Heil- und Sonderpädagogik.

Eckert U. i Poznański K. (red.) (1992), *Pedagogika specjalna w Polsce. Wybrane zagadnienia z przeszłości i współczesności oraz tendencje rozwoju*, Warszawa: Wyższa Szkoła Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej.

Czarnecka I., Poznański K. (oprac.), *Bibliografia „Przeglądu Historyczno-Oświatowego” za 60 lat działalności wydawniczej (1947–2007)*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 2007, nr 4, s. 1–132.

IV. Recenzje:

Stefan Wołoszyn, *Dzieje wychowania i myśli pedagogicznej w zarysie*, Warszawa 1964 (wspólnie z Ł. Kurdybachą, J. Miąso i B. Sandler), recenzja: „Nowa Szkoła” 1964, nr 7–8, s. 81–85.

Józef Madeja, *Elementarze i nauka elementarna czytania i pisania na Śląsku w wiekach XVIII i XIX (1763–1848)*, t. I, Katowice 1960, recenzja: „Rozprawy z Dziejów Oświaty” 1964, t. VII, s. 211–214.

Antoni Artymiak, *Studia nad historią szkolnictwa elementarnego w obwodach kieleckim i olkuskim województwa krakowskiego (1816–1862)*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1964, recenzja: „Rozprawy z Dziejów Oświaty” 1967, t. X, s. 236–239.

Józef Madeja, *Elementarze i nauka elementarna czytania i pisania na Śląsku w XIX i XX wieku (1848–1930)*, t. II, Katowice 1965, recenzja: „Rozprawy z Dziejów Oświaty” 1967, t. X, s. 236–239.

Eugenia Podgórska, *Szkolnictwo elementarne w Łodzi w latach 1808–1914*, Łódź 1966, recenzja: „Rozprawy z Dziejów Oświaty” 1968, t. XI, s. 184–187.

Bronisław Ferdynand Trentowski, *Chowanna*. Wstęp i komentarz A. Walicki, Wrocław–Warszawa–Kraków 1970, recenzja: „Nowa Szkoła” 1971, nr 3, s. 64–65.

Tadeusz Mizia, *O Komisji Edukacji Narodowej*, Warszawa 1972, recenzja: „Nowa Szkoła” 1973, nr 7–8, s. 101–102.

Bogdan Suchodolski, *Komisja Edukacji Narodowej na tle roli oświaty w dziejowym rozwoju Polski*, Warszawa 1972, recenzja: „Nowa Szkoła” 1973, nr 7–8, s. 100–101.

„Rozprawy z Dziejów Oświaty”, t. I–XVII z lat 1958–1974, Wydawnictwo PAN, pod redakcją Ł. Kurdybachy, a następnie J. Miąso, recenzja: „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1975, z 4, s. 620–626.

Władysława Szulakiewicz, *Wanda Bobkowska (1880–1948)*. *Szkic z historii polskiej historiografii edukacyjnej*, Rzeszów 1998, recenzja: „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 2002, nr 1–2, s. 215–216.

Władysława Szulakiewicz, *Historia oświaty i wychowania w Polsce 1918–1939. Studium historiograficzne*, Toruń 2000, recenzja: „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 2002, nr 1–2, s. 217–219.

Adam Massalski, *Nauczyciele szkół średnich męskich rządowych w Królestwie Polskim w latach 1833–1862*, Warszawa 2012, recenzja, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 2013, nr 3–4, s. 182–186.

Ocena dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej dra Andrzeja Ciężeli pt.: *Polska pedagogika kultury w pierwszej połowie XX wieku, Zarys problematyki, zagadnienia, wybrani przedstawiciele*, „Kwartalnik Pedagogiczny” 2013, nr 1/223, s. 101–112.

V. Wydawnictwo źródeł:

Walka caratu ze szkołą polską w Królestwie Polskim 1831–1870. Materiały źródłowe, wybór, wstęp i opracowanie K. Poznański, Warszawa: Wyższa Szkoła Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, 1993.

Natalia Han-Ilgiewicz. Pisma, szkice, artykuły, rozprawy, zebrał i wstępem poprzedził K. Poznański, Warszawa: Wyższa Szkoła Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, 1995.

Ustawodawstwo szkolne w Królestwie Polskim w latach autonomii administracyjnej 1815–1867. Materiały i źródła do historii wychowania, t. 1, 1815–1839. Część pierwsza 1815–1830. Część druga 1831–1839, wybór, wstęp i opracowanie K. Poznański, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, 2019.

Ustawodawstwo szkolne w Królestwie Polskim w latach autonomii administracyjnej 1815–1867. Materiały i źródła do historii wychowania, t. 2, 1840–1867. Część trzecia 1840–1860. Część czwarta 1861–1867, wybór, wstęp i opracowanie K. Poznański, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, 2019.

Obraz przemian w organizacji i działalności szkół Królestwa Polskiego w latach 1815–1867. Materiały i źródła do historii wychowania, t. 3. Część 1. *Lata konstytucyjne 1815–1830*. Część 2. *Pod rządami Iwana Paskiewicza 1831–1839*, wybór, wstęp i opracowanie K. Poznański, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, 2019.

VI. Polemiki i dyskusje:

Głos w dyskusji „przedstawicieli środowisk opiniotwórczych z Przewodniczącym Rady Państwa”, w: *O kondycję moralną społeczeństwa, materiały ze spotkania przewodniczącego Rady Państwa z przedstawicielami środowisk opiniotwórczych oraz działaczami społecznymi i państwowymi 7 kwietnia 1986*, Warszawa: Czytelnik, 1986, s. 133–139.

Zadania i problemy dydaktyczno-wychowawcze kształcenia nauczycieli dla szkolnictwa specjalnego, w: *II bilateralna konferencja rektorów partnerskich uczelni – Wyższych Szkół Pedagogicznych i Uniwersytetów NRD i PRL*, Potsdam 1987, s. 207–210.

W sprawie rozwoju Wyższej Szkoły Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie odpowiedź rektora WSPS, „Szkola Specjalna” 1988, nr 3, s. 214–222.

Prof. Karol Klemens Poznański (14 February 1931 – 10 November 2022)

Summary

Aim: The aim of this article is to present the profile of Prof. Karol Poznanski and his scientific and organisational achievements.

Methods: An analysis of archival and printed sources, literature on the subject and memoirs.

Results: On the basis of the research results, the following periods of the Professor's life are presented: childhood, primary school, secondary school, pedagogical studies at the Catholic University of Lublin, work at managerial positions in higher schools (UMCS, WSPS (APS) and the course of his scientific career.

Conclusions: Prof. Dr. Karol Poznanski was an outstanding and well-known historian of upbringing. The analysis of his scientific output allows us to state that his research covered the history of Polish education from the Commission

of National Education to the 1860s. His publications are of great cognitive value, as they are based on the results of his own research conducted in the Polish and Russian archives (Leningrad, Moscow). His particular contribution to the development of the Polish history of education are the extensive volumes of sources on the history of education in the Kingdom of Poland in the years 1815–1867. They are an invaluable source for researchers in this field, especially as they contain currently inaccessible materials stored in Russian archives. He also made a significant contribution to the training of young academics by, among other things, socially running a doctoral seminar.

Keywords: Prof. Karol Poznanski, pedagogy, history of upbringing, organisational transformations in higher education.